

Alla människor har inte egen bostad, inte ens i Sverige.
Hur ser hemlösa kvinnors situation ut? Och varför bedöms
kvinnors hemlöshet annorlunda än mäns?

HEM LJUVA HEM

CATHARINA THÖRN

Hemlivet är inne. Det är bara att konstatera. Medan svensk tv sänder 27 olika inredningsprogram i veckan har magasinerna som skall locka oss att konsumera kuddar och bygga om våra kök exploderat i upplagor. *Sköna hem*, *Family Living*, *Allt om kök och badrum*, *Gods och Gårdar*, *På landet*, *Hem ljuva hem* och *Lantliv* är bara en bråkdel av utbudet. Begäret efter stylade bilder på lyckliga familjer i välstädade hem tycks inte ha någon botten. Och sommaren förgylldes, som alltid, med den nya upplagan av världens mest spridda gratistrycksak, Ikeakatalogen, med en upplaga på 175 miljoner exemplar. I takt med att heminredningen har blivit en livsstil, sker också strukturella förändringar i våra storstäder. Allt fler hyresrätter i städernas centrala delar säljs ut och de få hyresrätter som finns kvar finns inte sällan på en svart marknad. Hemtrenden handlar inte bara om vilka färger dina tapeter har utan lika mycket om *var* och *hur* du bor. Om du nu har någonstans att bo överhuvudtaget förstås. För samtidigt som hemmen blir allt mer trendiga ökar antalet människor i Sverige som inte har någon bostad. Idag, när fastighetsägare kan välja och vraka bland potentiella hyresgäster och bostadsmarknaden ger alla sökande ett värde, ökar inte bara antalet hemlösa utan hemlösheten drabbar också allt fler grupper i samhället.

Trots detta är åtgärderna för att bekämpa hemlösheten fortfarande individorienterade. Fokus ligger snarare på vilken vård och behandling de hemlösa behöver än vilka bostäder som behöver byggas. Kvinnor som blir hemlösa riskerar dessutom att få sin könsidentitet ifrågasatt. Medan män historiskt har kopplats till offentliga miljöer och till gatan, så har kvinnors identitet knutits till hemmet. Kvinnan på gatan är en anomali och har historiskt associerats till prostitution – hemmets fyra väggar har så att säga hållit kvinnor på plats och givit dem en

identitet. Därför är det kanske inte förvånande att hemlöshetspolitiken är starkt könsuppdelad. Männen antas behöva vård för sitt missbruk för att kunna komma tillbaka till bostadsmarknaden medan kvinnorna antas behöva både vård för missbruk och hjälp med sin identitet som kvinnor. Särskilda institutioner enbart riktade till kvinnor som är hemlösa har därför expanderat de senaste tio åren. Dessa växte fram som ett svar på en politisk och medial uppmärksamhet kring "den hemlösa kvinnan" som hade sin början i den opinionskampanj Stadsmissionen i Stockholm bedrev 1992. Kritiken riktades då mot att män setts som norm inom hemlöshetspolitiken och att kvinnors behov osynliggjorts.

I denna kampanj och den efterföljande debatten framställdes hemlösa kvinnor som sexuellt utnyttjade offer som behöver komma bort från män för att komma tillrätta med sina problem. Särskilda kvinnohus startades för att till-

Kvinnorna får lära sig pynta, sy gardiner, laga mat och få bättre kroppskänedom. Kort sagt, fostras till "riktiga kvinnor".

godose kvinnornas behov – drivna av kommuner och frivilligorganisationer. Mobiliseringen för att uppmärksamma hemlösa kvinnors situation var dock tveeggad – å ena sidan frigjordes resurser för att hjälpa kvinnor utan bostad, å andra sidan skapades en stereotyp bild av vem den hemlösa kvinnan är och vilka behov

hon har. Den hemlösa kvinnan har i hög grad kommit att framställas som ett objekt – för män att utnyttja och för myndigheter att hjälpa. Hennes olikhet lyfts fram – inte bara i förhållande till hemlösa män – utan också i förhållande till kvinnor med bostad.¹ Återkommande för institutioner och kvinnohus som startades för att hjälpa hemlösa kvinnor är att föreställningar om hemmet och kvinnlighet dominerar verksamheten. De är ofta mindre institutioner med en hemlik miljö. Kvinnorna får lära sig pynta, sy gardiner, laga mat och få bättre kroppskänedom. Kort sagt, fostras till "riktiga kvinnor". När kvinnorna flyttar ut i träningslägenheter övervakas deras sociala umgänge. Besöksförbud eller förbud mot besök efter kl. 22 är inte ovanligt, även för kvinnor som är gifta. Pyntning av lägenheten tas ofta som bevis på att kvinnan är motiverad för ett nytt liv. Hemmet blir, i den svenska hemlöshetspolitiken, en arena där socialtjänsten kan kontrollera och reglera kvinnornas könsidentitet.

Talar man med kvinnorna själva framträder dock en annan bild. Ingen av de 16 kvinnor jag har intervjuat för min avhandling, *Kvinnans plats(-er) – bilder av hemlöshet*, talade om hemmet i termer av gemenskap, familj eller kvinnlig identitet. Att ha ett hem, enligt dem, handlar om makt. Makt att stänga ute såväl som att kunna bjuda in. Med ett hem följer också rätten till en privat sfär – något som de som saknar hem är förnekade. Uteliggare har sin privata sfär i andra människors offentliga rum. De som bor i träningslägenhet tvingas

acceptera att socialtjänsten har nycklar och rätt att komma på besök när som helst. Hos myndigheterna samlas information om livshistorien, privata misslyckanden och tillkortakommanden. Den feministiska slogan om att ”det privata är offentligt” får för dessa kvinnor en bokstavlighet som är svår att värja sig mot. Den feministiska rörelsen har länge och med rätta ihärdigt kritiserat att kvinnors identitet kopplas till hemmet. Idag, när hemtrenden växer sig allt starkare, känns den kritiken mer relevant än på länge. Ändå är det något som fattas i analysen. Ställd mot hemlösa kvinnors situation måste hemmet erkännas ett värde – inte minst för kvinnor. Men inte som garant för deras kvinnliga identitet utan snarare som ett uttryck för rätten att ha makt över sitt eget liv.

Noter

- 1 För en fördjupad analys av hur hemlösa kvinnor synliggjorts i politik och media se min avhandling *Kvinnans plats(-er) – bilder av hemlöshet*, Egalité 2004.

Catharina Thörn

Institutionen för Kultur, Medier och Estetik
Göteborgs universitet
catharina.thorn@kultur.gu.se